

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotimaan avoimen adoption toteutumisesta

Jenna Huovinen

Vilma Ristanen

Käytäntötutkimusraportti

Helsingin yliopisto

Sosiaalitieteiden maisteriohjelma

Sosiaalityön opintosuunta

Helmikuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalityö- ja sosiaalipsykologian laitos	
Tekijä – Författare – Author Jenna Huovinen ja Vilma Ristanen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotimaan avoimen adoption toteutumisesta			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Käytäntötutkimus		Aika – Datum – Month and year 2/2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 24 + 6
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Käytäntötutkimus toteutettiin osana Pelastakaa lapset ry:n selvitystä avoimen adoption toteutumisesta ja tuen tarpeesta adoption eri osapuolten näkökulmasta. Käytäntötutkimus käsittelee Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotimaan avoimen adoption mahdollistumisesta ja toteutumisesta sekä heidän rooliaan adoptoidun lapsen ja syntymäsuvun välisessä yhteydenpidossa. Tutkimuskysymys on, millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on kotimaan avoimesta adoptiosta ja heidän mahdollisuuksistaan tukea adoption eri osapuolia avoimuuden toteutumisessa.</p> <p>Vuonna 2012 voimaan tulleen lakimuutoksen myötä avoimen adoption mahdollisuus eli adoptiolapsen oikeus pitää yhteyttä syntymävanhempaansa sisällytettiin adoptiolakiin. Avoimen adoption mahdollisuus tuodaan esiin sekä syntymä- että adoptiovanhemmille adoptioevonnan aikana, josta vastaa adoptioon perehtynyt sosiaalityöntekijä. Tutkimuksen kohteena olevia adoptioevontaa antavien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia avoimesta adoptiosta ei ole aikaisemmin tutkittu kotimaisessa tai kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa.</p> <p>Tutkimusaineisto koostuu kolmesta fokusryhmäkeskustelusta, joihin osallistui yhteensä 13 sosiaalityöntekijää kaikista Pelastakaa Lapset ry:n aluetoimistoista. Tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia teoreettisen kokonaisuuden luomiseksi tutkimusaineistosta.</p> <p>Käytäntötutkimuksen tuloksista ilmeni, että sosiaalityöntekijän rooli avoimen adoption toteutumisessa ja mahdollistumisessa näyttäytyi keskeisenä ja kirjavana. Sosiaalityöntekijöillä oli kokemusta vain yksittäisistä avoimista adoptioista. Näissä yhteydenpitäjänä oli usein joku muu kuin syntymävanhempi. Toteutuneista avoimista adoptioista monet osoittautuivat hiipuvan, eivätkä sosiaalityöntekijät kyenneet tarpeeksi seuraamaan, miten avoin adoptio lopulta toteutuu. Sekä adoptio- että syntymävanhemmilla on monenlaisia tuen tarpeita avoimeen adoptioon liittyen. Onnistuneen avoimen adoption kannalta tärkeiksi tekijöiksi osoittautuivat sekä adoptio- että syntymävanhempien tunnetystö, moniammatillinen riittävä tuki, lapsen edun ja oikeuksien tiedostaminen sekä myönteinen suhtautuminen yhteydenpitoon. Sosiaalityöntekijät kokivat, etteivät he kykene tarjoamaan riittävästi tukea syntymä- ja adoptiovanhemmille nykyisten resurssien puitteissa.</p> <p>Avoimen adoption toteutumista tukisivat sosiaalityöntekijöiden riittävät resurssit syntymä- ja adoptiovanhempien tukemiseksi. Nykyisin sosiaalityöntekijät ovat ylityöllistettyjä ja yhteydenpidon tukeminen on muistinvaraista. Sosiaalityöntekijöiden työtä tukisi systemaattisen tilastoinnin sisällyttäminen työn rakenteisiin. Syntymä- ja adoptiovanhempien tukemisen kannalta adoptioprosessin aikana moniammatillista yhteistyötä tulisi kehittää paremmin saavutettavaksi. Lisäksi avoimen adoption toteutumisen kannalta hyödyllistä olisi adoptiotiedon jakaminen ja adoptiopalveluiden yhtenäistäminen kuntien kanssa.</p> <p>Hyödyllinen jatkotutkimusaihe olisi muun muassa lasten kokemusten tutkiminen avoimen adoption vaikutuksista ja yhteydenpidon toteutumisesta. Lisäksi olisi aiheellista tutkia tarkemmin resurssien vaikutusta kotimaisten avointen adoptioiden toteutukseen. Laajemman kokonaiskuvan vuoksi tutkimusta tematiikkaan liittyen olisi tarpeellista tehdä lisää sekä järjestökentällä että kunnallisissa adoptiopalveluissa.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Avoin adoptio, sosiaalityöntekijä, adoption eri osapuolet, yhteydenpito, rakenteellinen avoimuus			

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Avoin adoptio	5
3 Käytäntötutkimuksen toteuttaminen	6
3.1 Käytäntötutkimuksen tarve ja lähtökohdat	7
3.2 Aineistona fokusryhmäkeskustelut	7
3.3 Aineiston analyysi	8
3.4 Tutkimuseettiset kysymykset	9
4 Sosiaalityöntekijöiden näkökulma avoimeen adoptioon	10
4.1 Sosiaalityöntekijän rooli	10
4.1.1 Tiedonvälittäjä	10
4.1.2 Emotionaalinen tukija	11
4.1.3. Proessinomistaja	13
4.2 Avoimen adoption toteutuminen ja mahdollistuminen	15
4.2.1 Avoimen adoption toteutumattomuuteen johtaneet syyt	15
4.2.2 Eri osapuolten tuen tarpeet avoimessa adoptiossa ja avoimen adoption mahdollistavia tekijöitä ..	17
4.3 Rakenteet ja kehittäminen	18
4.3.1 Avoimen adoption tukemisen rakenteet	18
4.3.2 Sosiaalityöntekijöiden työn tukemisen ja organisaation sisäisen kehittämiseen tarpeet	19
4.3.3 Yleiset adoption kehittämistarpeet	20
5 Johtopäätökset ja pohdinta	21
5.1 Keskeisimmät tutkimustulokset	21
5.2 Käytäntötutkimuksen hyödyntäminen	23
Lähteet	25
Liitteet	28

1 Johdanto

Avoimen adoption mahdollisuus eli adoptiolapsen oikeus pitää yhteyttä syntymävanhempaansa sisällytettiin adoptiolakiin lakimuutoksen myötä vuonna 2012. Adoption vahvistamisen yhteydessä tai tämän jälkeen tuomioistuin voi päättää adoptiolapsen oikeudesta tavata syntymävanhempaansa tai pitää häneen muulla tavoin yhteyttä. Syntymä- ja adoptiovanhempien sopimus yhteydenpidosta ja lapsen edun huomioiminen ovat edellytyksiä yhteydenpito-oikeuden vahvistamiselle. (Adoptiolaki 2012, luku 8.)

Avoimen adoption mahdollisuus tuodaan esiin sekä syntymä- että adoptiovanhemmille adoptio- ja neuvonnan aikana. Adoptio- ja neuvonta on syntymä- ja adoptiovanhemmille suunnattu lakisääteinen palvelu, jolla pyritään varmistamaan lapsen edun toteutuminen. (Adoptio- ja neuvonta.) Adoptio- ja neuvonnasta vastaa adoptioon perehtynyt sosiaalityöntekijä (Adoptiolaki 2012, § 22). Adoption vahvistamisen jälkeen adoptio- ja neuvonnan antajan on tarjottava neuvontaa, apua ja tukea adoptioon liittyvissä asioissa lapselle, hänen biologisille vanhemmilleen, adoptiovanhemmille ja mahdollisille sisaruksille (Adoptiolaki 2012, § 25). Tästä ja adoptioasiakirjoihin tutustumisesta on aiemmin käytetty termiä jälkipalvelu. Tutkimuksessamme tarkoitamme adoption eri osapuolilla syntymä- ja adoptiovanhempia. Avoimessa adoptiossa yhteydenpitäjä voi olla syntymävanhemman lisäksi myös joku muu henkilö adoptoidun lapsen syntymäsuvusta edellyttäen syntymävanhemman suostumuksen (Partanen, 2014, s. 32).

Avoimen adoption toteuttamiseen ei ole syntynyt kulttuurisia normeja, sillä avoimuus on vielä melko uusi ilmiö. Tämän takia adoption eri osapuolet tarvitsevat ainakin alkuun tiiviisti sosiaalityöntekijän tukea yhteydenpidon käynnistymiseen. (Siegel 2008, s. 372; ref. Partanen, 2014, s. 101.) Hakalan (2018, s. 64) mukaan kaikilla tulevilla adoptiovanhemmilla tulee olla lähtökohtaisesti riittävät edellytykset avoimuuden toteutumiseen. Edellytyksillä tarkoitetaan riittäviä resursseja yhteydenpidon käytännön mahdollistumiseen, omien tunteiden reflektiokykyä ja taitoa tukea lasta tilanteen käsittelyssä. Sosiaalityöntekijän tulee myös selvittää syntymävanhempien edellytyksiä huomioida lapsen etu yhteydenpidossa (mts. 64). Partanen (2013, s. 101) mukaan sosiaalityöntekijöiden tulee olla erityisesti syntymävanhempien tukena heidän tunteidensa käsittelyssä, sillä adoptiopäätös voi johtaa syntymävanhemman syyllisyyden tai arvottomuuden kokemuksiin, jotka saattavat vaikuttaa hänen aktiivisuuteensa yhteydenpidossa.

Käytäntötutkimuksemme käsittelee Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotimaan avoimen adoption mahdollistumisesta ja toteutumisesta sekä heidän rooliaan adoptoidun lapsen ja syntymäsuvun välisessä yhteydenpidossa. Tutkimuksemme kohteena olevia adoptioneuvontaa antavien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia avoimeen adoptioon liittyen ei ole aikaisemmin tutkittu kotimaisessa tai kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa.

2 Avoin adoptio

Adoptio määritellään adoptiolaisissa (2012, §1) lapsen edun edistämiseksi vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptionhakijan välille. Hakalehdon (2018, s.145) mukaan adoption tarkoituksena ei ole löytää perheelle sopivaa lasta vaan lapselle sopiva perhe. Adoptioneuvontaa antavat sosiaalityöntekijät arvioivat adoptoitavan lapsen ja adoptionhakijan yhteensopivuutta ennen lapsiesitystä. Lapsiesityksellä tarkoitetaan tilannetta, jossa tulevat adoptiovanhemmat saavat tietää lapsesta, hänen taustastaan ja terveydestään sekä saavat nähtäväksi valokuvia lapsesta (Partanen, 2014, s. 27). Adoption vahvistamisen jälkeen lapsen juridinen vanhemmuus siirtyy syntymävanhemmilta adoptiovanhemmille (Ruohio, 2017).

Tutkimuksessamme tarkastelun kohteena ovat kotimaan vierasadoptiot. Vierasadoptiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsen juridinen vanhemmuus siirtyy ennestään tuntemattomalle adoptiovanhemmalle syntymävanhemman luopuessa vanhemman oikeuksista ja velvollisuuksista (Partanen, 2014, s. 10). Vaihtoehtoinen adoption muoto on perheen sisäinen adoptio, jolloin lapsen adoptoi syntymävanhemman aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli (Tilastokeskus, 2019). Kansainväliset adoptiot mukaan lukien Suomessa vuonna 2018 tehdyistä adoptioista 35 prosenttia oli vierasadoptioita (Tilastokeskus, 2019), joista puolestaan kotimaisia vierasadoptioita oli vain murto-osa (Partanen 2014, s. 10). Yhteensä viimeisen seitsemän vuoden aikana kotimaan vierasadoptioita on vahvistettu keskimäärin 34 kappaletta vuosittain (Partanen, 2020).

Adoption rakenteellista avoimuutta voidaan kuvata kolmella eri tasolla. Tämän tutkimuksen kohteena olevat avoimet adoptiot kuvaavat tilannetta, jossa syntymä- ja adoptioerhe ovat sopineet olevansa suorassa vuorovaikutuksesta keskenään esimerkiksi kirjeitse, puhelimitse tai kasvotusten. (Grotevant, Perry & Mc.Roy, 2005, s. 168; ref. Partanen, 2013, s. 13.) Sopimus yhteydenpidosta voidaan tehdä suullisesti tai kirjallisesti yhteistyössä adoptioneuvontaa tarjoavan sosiaalityöntekijän

kanssa tai vahvistaa tuomioistuimen kautta. Välitetyssä adoptiossa syntymäperhe ja adoptioerhe ovat kontaktissa toisiinsa vain kolmannen osapuolen välityksellä. Suljetuksi adoptioksi määritellään tilanne, jossa syntymä- ja adoptioerhe eivät ole lainkaan yhteydessä toisiinsa. Rakenteellisen näkökulman lisäksi tärkeä osa adoption avoimuutta on vuorovaikutuksellinen avoimuus, jolla tarkoitetaan sitä, kuinka avoimesti adoptioerheessä käydään keskustelua adoptiosta ja siihen liittyvistä asioista (Brodzinsky 2005, 149; ref. Partanen, 2013, s. 13). Tässä tutkimuksessa keskitymme rakenteelliseen avoimuuteen.

Nykyinen adoptiotutkimus pohjautuu suurelta osin lapsen identiteetin ja edun tarkasteluun. Aiemmin avoimeen adoptioon on liittynyt erilaisia pelkoja, kuten sen negatiivinen vaikutus adoptiolapsen identiteetin kehittymiseen tai kiintymyssuhteen luomiseen (Reamer & Siegel, 2007). Avoimesta adoptiosta tehdyt tutkimukset osoittavat kuitenkin, että eniten avoimuudesta hyötyvät adoptoidut lapset, sillä yhteydenpito syntymäsukuun lisää adoptoidun lapsen hyvinvointia (Wrobel & Dillon, 2009; Berge, Mendenhall, Wrobel, Grotevant & McRoy, 2007; Grotevant ym., 2007). Partanen (2014, s. 95) summaa tutkimuksessaan, että adoptoiduille on tärkeää oman identiteetin työstäminen. Identiteetin kehittyminen ja hyvinvoinnin tunne sisältävät tiedon ja ymmärryksen lapsuuden tapahtumista ja asuinympäristöstä sekä siellä asuvista ihmisistä (Zelege, Koester & Lock, 2018). Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan valtaosa adoptoiduista lapsista on kiinnostunut biologisesta taustastaan, esimerkiksi adoptioon antamisen syistä, syntymäisaruksistaan ja syntymävanhempien persoonallisuudenpiirteistä. Noin 80 prosenttia adoptoiduista lapsista oli kiinnostunut saamaan tietoa syntymä-äidistään ja hieman harvempi syntymäisästään. (Wrobel & Dillon, 2009.) Tutkimusten mukaan yhteydenpito syntymäsuven kanssa tukee adoptoidun lapsen identiteetin muodostumista ja vahvistaa suhdetta adoptiovanhempiin (esim. Berge ym., 2007).

3 Käytäntötutkimuksen toteuttaminen

Tutkimuksemme tavoitteena on tuoda näkyväksi sosiaalityöntekijöiden kokemuksia avoimen adoption toteutumisesta ja tarkastella heidän rooliaan adoptoidun lapsen ja syntymäsuven välisessä yhteydenpidossa. Tutkimuskysymyksemme on, millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on kotimaan avoimesta adoptiosta ja heidän mahdollisuuksistaan tukea adoption eri osapuolia avoimuuden toteutumisessa.

3.1 Käytäntötutkimuksen tarve ja lähtökohdat

Tutkimus toteutetaan Helsingin yliopiston sosiaalityöiden maisteriohjelman sosiaalityön opintosuuntaan kuuluvalla käytäntötutkimuksen opintojaksolla. Käytäntötutkimus on sosiaalityön kehittämisestä ja tutkimuksesta lähtöisin oleva oppimisen ja tiedonmuodostuksen prosessi, jonka lähtökohtana ovat sosiaalityön käytännössä ilmenneet tiedontarpeet. Käytännöntutkimuksen ajatuksen taustalla on tarve kehittää tutkimusperustaista sosiaalityötä. (Satka ym., 2016, s. 8–10.) Sauraman (2016, s. 78) mukaan käytännöntutkimuksen tavoitteina on tuoda näkyväksi tutkimusympäristössä havaittuja seikkoja ja epäkohtia sekä teoretisoida ja kumuloida näitä yleistettävämpään muotoon luoden käytäntötutkimuksen vaikuttavuudelle laajemmat ulottuvuudet.

Käytäntötutkimuksemme aihe on lähtöisin Pelastakaa Lapset ry:n toiminnassa havaituista tarpeista. Käytäntötutkimus on osa Pelastakaa Lapset ry:ssä 1.8.2019 alkanutta puolivuotista selvitystä avoimen adoption toteutumisesta ja tuen tarpeesta adoption eri osapuolten näkökulmasta. Pelastakaa Lapset ry:n toteuttama tutkimus tarkastelee adoptoidun lapsen, adoptiovanhempien ja syntymäsuvun kokemuksia avoimesta adoptiosta. Tutkimuksellamme tuomme osaksi selvitystä sosiaalityöntekijöiden kokemuksia avoimesta adoptiosta ja niistä mahdollisesti ilmenneitä kehitystarpeita. Tutkimusprosessin päätyttyä palautamme tutkimustulokset takaisin organisaation hyödynnettäväksi. Tutkimuksen toteutuksen aikana olemme tehneet säännöllistä yhteistyötä organisaation kanssa.

3.2 Aineistona fokusryhmäkeskustelut

Tutkimusaineiston muodostavat Pelastakaa Lapset ry:n adoptioeuvontaa tarjoavien sosiaalityöntekijöiden fokusryhmäkeskustelut. Fokusryhmäkeskustelulla tarkoitetaan järjestettyä keskustelutilaisuutta, jossa kutsutut osallistujat keskustelevat vapaamuotoisesti, mutta fokusoidusti määrätyn ajan (mm. Morgan, 1988, s. 12; ref. Valtonen, 2009, s. 223). Fokusryhmäkeskustelu eroaa ryhmähaastattelusta siten, että fokusryhmäkeskustelun vetäjä pyrkii saamaan vuorovaikutusta keskustelun osallistujien välille tarjoamalla keskustelun ja kommentoinnin aiheeksi ennalta määriteltäviä teemoja (Morgan, 1988, s. 12; Wilkinson 1998, s. 112; ref. Valtonen, 2009, s. 224). Ryhmähaastattelussa vuorovaikutuskontrolli puolestaan on keskustelun vetäjällä eikä hän silloin tavoittele vuorovaikutusta osallistujien välille (Valtonen, 2009, s. 224).

Tutkimusaineisto koostuu kolmesta fokusryhmäkeskustelusta, joihin osallistui yhteensä 13 sosiaalityöntekijää Pelastakaa Lapset ry:n viidestä aluetoimistosta. Organisaation yhteyshenkilö kartoitti tutkimuksemme aiheeseen soveltuvat sosiaalityöntekijät puolestamme. Tutkimukseen osallistuvat sosiaalityöntekijät saivat tiedoksi etukäteen laatimamme infokirjeen sekä suostumuslomakkeen (Liite 1). Jokainen osallistuja palautti allekirjoitetun suostumuslomakkeen fokusryhmäkeskustelun yhteydessä.

Fokusryhmäkeskustelut toteutettiin kolmessa eri Pelastakaa Lapset ry:n aluetoimistossa marraskuun 2019 aikana. Ensimmäiseen ja toiseen fokusryhmäkeskusteluun osallistui kumpaankin kolme läsnä olevaa sosiaalityöntekijää ja yksi eri aluetoimistosta oleva sosiaalityöntekijä Skype-puhelun välityksellä. Nämä olivat kestoiltaan noin tunnin mittaisia. Kolmanteen fokusryhmäkeskusteluun osallistui kuusi läsnä ollutta sosiaalityöntekijää ja se oli kestoiltaan noin 90 minuuttia. Toimme fokusryhmäkeskusteluihin kolme teemaa (liite 2), joiden perusteella sosiaalityöntekijät keskustelivat keskenään. Fokusryhmäkeskustelun periaatteen mukaisesti jättäydyimme itse keskustelun ulkopuolelle. Äänitimme fokusryhmäkeskustelut sanelimella.

3.3 Aineiston analyysi

Analysoimme aineiston sisällönanalyysilla, jolla tarkoitetaan tekstimuotoista tai tekstimuotoiseksi muutettua aineistoa, esimerkiksi haastattelua, jota tutkitaan eritellen sekä yhtäläisyyksiä ja eroja etsien. Sisällönanalyysin pyrkimyksenä on muodostaa tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, s. 105.) Käytämme tutkimuksessamme aineistolähtöistä sisällönanalyysia ohjaamaan analyysin muodostumista ja luomaan teoreettisen kokonaisuuden tutkimusaineistosta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 108).

Hyödynsimme analyysin toteutuksessa aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmivaiheista etenemismallia, johon sisältyvät aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely ja kokoavien käsitteiden luominen (Miles & Huberman, 1994; ref. Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 123). Aloitimme analyysin fokusryhmäkeskusteluiden kuuntelulla ja litteroimalla kaksi keskustelua analysoitavaan muotoon. Yhden keskustelun litteroinnissa käytimme organisaation kustantamaa ulkopuolista palvelua. Yhteensä litteroitua keskustelua kertyi noin 60 liuskaa. Litteroinnin yhteydessä poistimme aineistosta tunnistettavuuden mahdollistavia tietoja fokusryhmäkeskusteluun osallistuneiden ja keskusteluissa esiintyneiden perheiden anonymiteetin vuoksi. Lisäksi karsimme aineistosta tutkimuksen kannalta epäolennaisia täytesanoja ja sanojen toistoja.

Kävimme molemmat itsenäisesti aineiston useaan kertaan läpi perehtyen sen sisältöön poimimalla sieltä oleellisiksi kokemiamme teemoja. Perehdyttyämme tällä tavalla aineistoon kävimme otteet yhdessä läpi ja pelkistimme aineiston karsien sieltä epäolennaisen tiedon. Pelkistettyjen ilmausten pohjalta loimme samaa ilmiötä kuvaavien käsitteiden alaluokat. Jaoimme alaluokkien työstämisen vastuun puoliksi, jonka jälkeen yhdistimme alaluokat ja muodostimme niistä yhteistyössä käsitteitä kuvaavat yläluokat. Yläluokkia muodostui näin ollen kolme (luku 4).

3.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimusta varten saimme tutkimusluvan Pelastakaa Lapset ry:ltä. Tutkimuksessamme olemme noudattaneet Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä taataksemme tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden. Olemme huomioineet tutkimuksessa asianmukaisen tutkimuseetiikan olemalla avoimia tutkimuksen eri työvaiheissa, tutkimusaineiston kokoamisessa ja analysoinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6.) Olemme tietoisia organisaation toiveista liittyen käytäntötutkimuksesta saatuihin tuloksiin, mutta emme anna niiden johdatella tutkimuksemme toteuttamista.

Kuten hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, valmistelimme tutkimukseen osallistuvat sosiaalityöntekijät ennakkoon lähetettävällä infokirjeellä. Infokirjeestä selvisi tutkimuksen lähtökohdat, tavoitteet ja käyttötarkoitus. Kunnioitimme tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeutta laatimalla osallistujille suostumuslomakkeen, jonka allekirjoittamalla he ilmaisivat suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. Ryhmäkeskustelun osallistujilla oli mahdollisuus vetäytyä tutkimukseen osallistumisesta aineistonkeruun aikana.

Fokusryhmäkeskusteluissa otimme huomioon roolimme puolueettomina keskustelun vetäjinä. Anonymisoimme sekä keskusteluun osallistujat että haastatteluaineiston tutkimuksen anonymiteettiä kunnioittaen. Noudatamme salassapitovelvollisuutta fokusryhmäkeskusteluista saamiemme tietojen suhteen. Käytimme tutkimuksessamme apuna yhden keskustelun osalta ulkopuolista litterointipalvelua, jolta edellytetään vahvaa salassapitovelvollisuutta. Säilytämme aineiston tutkimuksen tekemisen ajan salasanojen takana, jolloin pääsy aineistoon on vain meillä. Hävitämme aineiston saatuaamme suoritusmerkinnän opintojaksolta.

Tutkimuksessamme tuomme avoimesti esiin sen toimintaympäristön ja organisaation, jossa tutkimus toteutetaan, sillä tutkimuksen tavoitteena on kehittää organisaation toimintaa adoption eri

osapuolia paremmin palvelevaksi. Tutkimuksessamme ei esiinny organisaation kannalta arkaluontoista tietoa.

4 Sosiaalityöntekijöiden näkökulma avoimeen adoptioon

Käsitlemme tutkimuksen keskeisiä tuloksia kolmessa eri alaluvussa, jotka olemme jaotelleet edelleen alalukuihin. Ensimmäiseksi tuomme esiin, millaisia erilaisia rooleja sosiaalityöntekijöille muodostuu avoimen adoption mahdollistajina. Tämän jälkeen käsitlemme sosiaalityöntekijöiden yleisiä kokemuksia avoimen adoption toteutumisesta ja syntymä- ja adoptioerheiden tarvitsemasta tuesta. Viimeisessä alaluvussa tarkastelemme sosiaalityöntekijöiden ajatuksia siitä, kuinka avointa adoptiota ja sen rakenteita voisi kehittää entistä paremmin kaikkien adoption eri osapuolten tarpeita vastaavaksi.

4.1 Sosiaalityöntekijän rooli

Sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa heidän roolinsa avoimen adoption mahdollistajana osoittautui kirjavaksi. Avoimen adoption toteutumisessa ja mahdollistumisessa sosiaalityöntekijöillä on keskeinen rooli. Sosiaalityöntekijöiden keskusteluiden pohjalta muodostimme kolme keskeistä roolia, jotka ovat tiedonvälittäjä, emotionaalinen tukija ja prosessinomistaja.

4.1.1 Tiedonvälittäjä

Adoptioprosessin alussa adoptio neuvonnassa sosiaalityöntekijällä on korostunut rooli tiedonvälittäjänä. Tällöin sosiaalityöntekijät kokivat, että heidän vastuullaan on tuoda esiin avoimen adoption mahdollisuus lapsen edun ja oikeuksien edellytyksenä sekä syntymä- että adoptiovanhemmille. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että näiden keskusteluiden välineinä käytetään esimerkiksi yksilötehtäviä, tutkimuskirjallisuutta, elokuvia tai organisaation sisäistä materiaalia. Lisäksi adoptiovanhemmille voidaan tarjota adoptiovalmennuksen tai muun vertaistuen mahdollisuutta avoimen adoption käsittelyn tueksi. Sosiaalityöntekijät kertoivat, että avoimuuden ja yhteydenpidon mahdollisuuden esiin tuominen neuvonnan aikana on itsestään selvää ja se otetaan puheeksi jokaisella tapaamiskerralla adoptio neuvonnan aikana niin syntymä- kuin adoptionvanhempien kanssa.

Se lähtee jo sieltä neuvonnasta se rooli sillai merkittävänä et pidetään se (avoimuus) puheessa ja tuodaan se esiin ja sieltä lapsen tarpeiden kautta että kuinka miksi se on lapselle tärkeää avoimuus että sieltä se ainaki lähtee ja on tärkeä yks tärkeimmistä asioista puhua kaikkien osapuolten kanssa.

Sosiaalityöntekijöiden mukaan avoimuus ja tieto syntymätaustasta tukevat lapsen minäkuvan ja identiteetin rakentumista. Sosiaalityöntekijät ajattelivat, että lapsen tietämättömyys omasta taustasta voi johtaa virheellisiin tulkintoihin omista juuristaan. Jotta lapsen käsitys omasta taustastaan ei olisi vain mielikuvien varassa, on merkityksellistä, että lapsella on totuudenmukainen käsitys omasta taustastaan.

Pienikin yhteydenpito välitettynäkin niin on sille lapselle älyttömän arvokasta ja sitten myöhemmin jos kiinnostuu enemmän niin se kynnys ottaa yhteyttäkin niin madaltuu koko ajan eli mää aattelenkin työntekijänäkin ja mitä on kokemuksia adoptioperheiltäkin kokenu sen aina pääsääntöisesti positiivisena että on jonkulainen yhteys sinne syntymäperheeseen.

Sosiaalityöntekijät kertoivat, että toisinaan avoimuuden puheeksi otto syntymävanhempien kanssa on osoittautunut haasteelliseksi asian sensitiivisyyden ja adoptiopäätöksen mahdollisten vaikeiden tunteiden vuoksi. Sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan halua luoda syntymävanhemmille paineita avoimen adoption toteutumisesta. Syntymävanhempien kanssa avoimuuden puheeksi ottaminen ja yhteydenpidosta sopiminen vaatii sosiaalityöntekijältä hienovaraista tasapainottelua asian merkittävyyden esiintuomisen ja painostuksen välillä.

Ja vaikka sitä kuinka työntekijä yrittäis saada siihen jotain runkoa nii mä ainaki koen et se on tosi herkkä asia et sitä ei voi ihan väkisin runnoa siihen ikään kuin et se saatais nyt tää sovittua kun siin on sit se samaan aikaan kyse niinkun että pohtii lapsesta luopumista se se on jotenki niin valtavan iso se on aika hankala asia.

Sosiaalityöntekijän yhtenä tehtävänä tiedonvälittäjänä on myös oikaista adoptio- ja syntymävanhempien vääriä käsityksiä adoption eri teemoista. Sosiaalityöntekijät kokivat, että adoptioperheet saattavat suhtautua yhteydenpitoon negatiivisesti, sillä he ajattelevat virheellisesti syntymävanhemmillä olevan automaattisesti erinäisiä sosiaalisia ongelmia. Tosiasiassa tämän kaltaista problematiikkaa omaavat perheet ovat usein jo lastensuojelun asiakkaina, jolloin lapsi sijoitetaan perhe- tai laitoshoidon.

4.1.2 Emotionaalinen tukija

Sosiaalityöntekijät toivat keskusteluissa esiin, että avoimuus ja yhteydenpito ovat sekä adoptioperheelle että syntymäsuvulle tunteita herättävä asia. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän

yhtenä roolina voi olla toimiminen myös adoptiovanhempien ja syntymäsuvun emotionaalisen tukijana. Heidän kokemat tunteet voivat olla monenlaisia, joten tällöin sosiaalityöntekijän rooli on hyvin tilannesidonnainen. Sosiaalityöntekijä voi toimia esimerkiksi lohduttajana, tsemppaajana, tukijana tai rohkaisijana. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että adoptio- ja syntymäsuku kokevat tärkeäksi, että sosiaalityöntekijä on tukena avoimen adoptioprosessin eri vaiheissa. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksista nousi esiin perheiden toive, että sosiaalityöntekijä on läsnä etenkin ensimmäisillä tapaamisilla toimimalla tilanteissa esimerkiksi ulkopuolisena keskustelunohjaajana.

mut että kyllä molemmat osapuolet tarvitsee sitä tukea ja sit just näitä jos on tapaamisia mitä meillä on ollut täällä toimistolla nii kyllä siinä täytyy olla kaikkien osapuolten tukena et ei se välttämättä se keskustelu lähe sujumaan ja pitää sellasta kevyttä small talkkia työntekijänä jotenkin että se on sellainen kiva leppoisa. vähän olla semmonen emäntä siinä et ottakaa nyt kahvia.

Syntymä- ja adoptiovanhemmat voivat tarvita sosiaalityöntekijän tukea ja ammattitaitoa myös tunnetyönsä. Sosiaalityöntekijät voivat tarjota esimerkiksi työkaluja tunteiden itsereflektioon. Sosiaalityöntekijöiden mukaan adoption eri osapuolten on tärkeää kyetä käsittelemään adoptiota sekä adoption toisen osapuolen että adoptoidun lapsen näkökulmasta. Adoptiovanhempien on hyvä tiedostaa lapsen edun kannalta, kuinka sanoittaa adoptoidulle lapselle hänen tarinaansa.

mehän esimerkiks lähetään ja annetaan niitä esimerkkejä neuvonnassa et vois jo vauvalle lähtee harjottelee sitä omassa suussansa et miten tää multa luonnistuu kun mä lähden puhumaan miten meistä kasvoi perhe. ... Mut se vaatii myös niin paljon sitä et vanhempi lähtee ite siihen omaan tunnetyönsä myös kuinka sinut mä oon sen asian kanssa, miten meistä kasvoi perhe ja miten mä löydän sanat, tunteet sille asialle ja se on niinku se mitä mä ajattelen et on siellä ytimessä mikä tukisi sitä että se oikeesti tulee siellä käsitellyksi. ... Ja siinä varmaan ois hyvä tuki niinku myös meiltäkin ehkä.

... et niitä on pitäny käsitellä tosi paljon et mitä tää tarkoittaa, miten puhutaan lapsen taustoista, miten sitä kannetaan osana lapsen kasvua ja kehitystä. Millainen hänen syntymävanhempansa on? Mitä me siitä tiedetään? Millä sävyllä me puhutaan siitä? Vaikka siellä olis kuinka hankaliakin asioita tapahtunu, et on päädytty siihen että lapsesta on jouduttu luopumaan, tai antamaan adoption. Vaikka ne onkin hankalia asioita niin niistä täytyy puhua kuitenkin, ja millä sävyllä niistä puhutaan kun siitä tulee osa sen lapsen identiteettiä. Se ymmärrys siitä omasta taustasta.

Sosiaalityöntekijät käyttivät yllä olevissa lainauksissa kuvatuissa tilanteissa käsitettä elämäntarinatyö. Elämäntarinatyöllä tarkoitetaan kattavasti lapsen elämäntapahtumien koontia, joka voi sisältää tarinoita syntymävanhempien elämästä, adoption eri osapuolten välisistä suhteista ja adoptio- ja adoptiovanhempien yhteisestä alkutaipaleesta. Sosiaalityöntekijät kokivat

elämäntarinyöskentelyn tärkeäksi siitä huolimatta, että se voi sisältää vaikeita tunteita. Sosiaalityöntekijöiden mukaan elämäntarinyö on merkityksellistä sekä lapsen edun että avoimen adoption yhteydenpidon mahdollistumisen kannalta.

Kaikkiaan sosiaalityöntekijöiden kokemuksista nousi riittämättömyyden tunne omasta roolista avoimessa adoptiossa. Avoimuuden toteutuminen edellyttäisi sosiaalityöntekijöiden näkemysten mukaan heidän aktiivisempaa rooliaan syntymä- ja adoptioperheen kannattelussa. Seuraavassa katkelmassa sosiaalityöntekijä pohtii, miten hän on sosiaalityöntekijänä kyennyt tukemaan eri osapuolten yhteydenpitoa.

No, minä ajattelen, että huonosti. Että ajattelen, että ne tarvis sitä tukea enemmän, kuin mitä ainakin minä oon pystyny tarjoamaan. Et en nyt sit tiedä, olisko siinä ollut sit suurta vaikutusta, vaiko eikö, mut vähän itellä on semmonen olo, että mä ajattelin, et siinä pitäis olla enemmän aikaa siihen tukemiseen. Et kyllä se semmonen, et soittelis perään ja kyselis, niin kyllä se tässä menossa jää. Kun ajattelee kuitenkin, et se ois itsellekin hirveen jotenkin semmosta antoisaa, ja kokis itsensä tärkeenä, että sais tuettua sitä yhteydenpidon säilymistä...

Kuten katkelma osoittaa sosiaalityöntekijät tiedostavat oman tärkeän roolinsa yhteydenpidon toteutumisessa, mutta kokivat ajoittain epäonnistuneensa roolissaan adoption eri osapuolten tukijana. Sosiaalityöntekijät toivoivat, että he voisivat olla paremmin läsnä yhteydenpidon muodostumisessa. Useimmiten sosiaalityöntekijät kokivat, että esteenä riittävälle kannattelulle ovat puutteelliset resurssit ja riittämättömät työtä tukevat rakenteet.

4.1.3. Prosessinomistaja

Prosessinomistajana sosiaalityöntekijän vastuulla on yleinen adoptioprosessin organisointi ja adoption toteutumisen varmistaminen. Sosiaalityöntekijöiden kertoman perusteella rooli avoimen adoption prosessinomistaja alkaa usein jo ennen lapsiesitysvaihetta, jolloin sosiaalityöntekijä pyrkii pohtimaan ja yhdistämään samalla tavalla yhteydenpidosta ajattelevat syntymä- ja adoptiovanhemmat pitäen mielessä ensisijaisesti lapsen edun. Pohtiessaan lapselle sopivaa perhettä sosiaalityöntekijät kertoivat arvioivansa myös sitä, miten tulevat adoptiovanhemmat ja syntymävanhemmat tulisivat keskenään toimeen. Tähän liittyen sosiaalityöntekijän vastuulla on myös eri osapuolten avoimuutta koskevien rajojen kartoitus adoptioeuvonnassa ja sitä kautta lapsen edulle parhaiten sopivan perheen löytäminen.

Täähän on kuitenkin asia, johon me pysähdytään silloin kun meillä on näitä sijoituspalavereita, missä me mietitään sopivaa perhettä sille jollekin vauvalle, ja me tiedetään vähän sitä taustatietoa, ja minkä tyyppistä yhteydenpitoa mahdollisesti tulis, ja jos siinä tiedetään, et ois avoin adoptio mahdollisuutena tässä vaiheessa et nähtäs et se on siihen suuntaan menossa, niin eiks me mietitä vähän tällasta, et mites nää ihmisinä tulis juttuun.

Sosiaalityöntekijän rooliin prosessinomistajana voi kuulua erilaisten yhteydenpitosopimusten laatiminen syntymä- ja adoptiovanhempien päästyä yhteisymmärrykseen yhteydenpidon muodoista. Yleensä sopimus tehdään adoptiovanhempien toiveesta vasta adoption vahvistuttua, sillä sosiaalityöntekijöiden mukaan adoptiovanhemmat voivat tuntea epävarmuutta eivätkä he koe adoptiota todelliseksi ennen adoption vahvistamista. Myös sosiaalityöntekijät kokevat ajoittain epäselvyyttä siitä, milloin sopimus tulisi tehdä ja milloin ei. Sosiaalityöntekijät kertoivat, että yhteydenpitosopimukset ovat yleisesti ottaen harvinaisia, etenkin käräjäoikeuden vahvistamat. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan yhteydenpitosopimukset ovat useimmiten suullisia ja on mahdollista, että sopimus yhteydenpidosta kirjataan muistiin vain asiakasdokumentteihin. Sosiaalityöntekijä voi laatia myös kirjallisen sopimuksen, jonka adoptio- ja syntymävanhemmat epävirallisesti allekirjoittavat. Sosiaalityöntekijät ovat huomanneet, että etenkin adoptiovanhemmat toivovat yhteydenpitoon struktuuria ja haluavat sen vuoksi tehdä kirjallisia yhteydenpitosopimuksia.

Sopimukset on yleensä suullisia, et meillä ei oo montakaan varmaan kirjallista sopimusta, mitä olis käräjäoikeudessa vahvistettu. Mulla on ollu ainakin yleensä sitten niin, että on sovittu, että tavataan mahdollisimman pian, et he tapais toisensa nää osapuolet, ja siis, mä usein saatan ehdottaa, et sit vaikka kun adoptiovanhempi on vähän asettunu ja adoptio on vahvistettu, ja et sitten siinä kuitenkin ihan muutaman kuukauden sisällä. Ja ajatuksena niin, et sitten kun tavataan, niin siinä sitten sopivat keskenään, et miten, yleensä vaihtavat puhelinnumeroita, ja miten nyt sitten yhteyttä pidetään. Et usein se on tosiaan, et siinä melkein ne sopii eniten sitä kuvien lähettämistä, mikä on tietysti aika yksipuolista sillä tavalla, et adoptiovanhempi menee sitten kuvia. Niin, ja tietysti et sopivat keskenään näitä, viestittelevät tapaamisista.

Yhteydenpidosta sopimisen jälkeen sosiaalityöntekijän rooliin prosessinomistajana kuuluu lyhyt virallinen seuranta-aika. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että on haasteellista erottaa, milloin adoptiovanhemmat ja syntymäsuku tarvitsevat aktiivisemmin tukea yhteydenpidon käynnistämiseen ja ylläpitämiseen. Tuen tarjoamisesta hankaloittaa sosiaalityöntekijöiden kokemukset siitä, että asian esiin tuominen ja siitä kyselyminen voidaan kokea liian tunkeilevana ja painostavana.

Et sitä käsitellään ja tunnustellaan, että missä ne rajat menee, niin ehkä siihen liittyy sit tämä epävarmuustekijä, että kuinka ne asiat tulee konkreettisesti toteutumaan. Et vaikka niitä

asioita voitaisiin puhua niinkun syntymävanhemman neuvonnan aikana, että asiat vois mennä jollain tavalla lähtökohtaisesti, että tavattais tai olisi jonkin näköistä yhteydenpitoa, niin sit ne voi muuttuakin aika nopeasti, kun on niin tunteikkaista asioista kyse.

Perheiden on mahdollista olla yhteydessä sosiaalityöntekijään myös aktiivisen seuranta-ajan päätyttyä, jolloin esimerkiksi avoimen adoption toteutumista voidaan pohtia uudelleen. Myös adoptoidulla lapsella on mahdollisuus olla yhteydessä sosiaalityöntekijään, sillä hänellä on oikeus selvittää halutessaan omia juuriaan adoption jälkipalvelun kautta. Sosiaalityöntekijät toivat myös esiin, että vaikka heillä on iso rooli avoimen adoption mahdollistumisessa, niin loppupeleissä ratkaisutavat kuuluvat adoption eri osapuolille.

4.2 Avoimen adoption toteutuminen ja mahdollistuminen

Sosiaalityöntekijöillä oli kokemusta vain yksittäisistä toteutuneista avoimista adoptioista. Avoimen adoption sijaan sosiaalityöntekijöillä oli enemmän kokemusta välitetystä yhteydenpidosta. Tämän tutkimuksen kohteena ovat kuitenkin ainoastaan avoimet adoptiot. Toteutuneissa avoimissa adoptioissa muutamissa tapauksissa yhteydenpitäjänä oli syntymä-äiti, mutta yleistä on, että yhteydenpitäjänä on joku muu kuin syntymävanhempi, esimerkiksi syntymäisoäiti tai -täti. Yksikään sosiaalityöntekijä ei erikseen maininnut keskusteluissa syntymäisää yhteydenpitäjänä. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan yhteyttä on pidetty kasvokkaisilla tapaamisilla ja puhelimitse. Adoptiovanhemmat ovat välittäneet syntymäsuvulle viestitse lapsen kuvia ja kuulumisia. Syntymäsuvun yhteydenpito korostui juhlapyhien aikaan, kuten lapsen syntymäpäivänä tai jouluna.

4.2.1 Avoimen adoption toteutumattomuuteen johtaneet syyt

Sosiaalityöntekijöiden kokemusten perusteella syyt siihen, ettei avoin adoptio toteudu ovat moninaiset ja vaihtelevat eri osapuolten perusteiden mukaan riippuen siitä, että lähestytäänkö asiaa adoptio- vai syntymävanhemman näkökulmasta. Sosiaalityöntekijät korostivat, että lapsen antaminen adoptioon on syntymävanhemmille emotionaalisesti iso päätös, jonka vuoksi prosessiin saattaa liittyä monesti vaikeita tunteita, kuten surua ja luopumisen tuskaa. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijät kokivat, että syntymävanhemmat saattavat tuntea myös tarvetta suojella itseään näiden tunteiden pitkittämiseltä eivätkä näin ollen ole valmiita avoimeen adoptioon. Tämä voi näkyä esimerkiksi syntymä-äideillä, jotka ovat saaneet tietää raskaudesta yllättäen odotuksen loppuvaiheessa. Tällaisissa tilanteissa syntymä-äidit saattavat sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan haluta unohtaa syntyneen lapsen ja palata mahdollisimman pian takaisin normaaliin arkeen.

Tämän vuoksi on mahdollista, että syntymävanhemmat eivät kerro lapsesta kellekään läheiselle, mikä luonnollisesti vaikeuttaa yhteydenpitoa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan samalla tavalla voivat vaikuttaa myös syntymä-äidin vaikeat kokemukset raskauden taustalla, kuten suhteen katkeaminen lapsen isän kanssa tai raiskauksesta alkunsa saanut raskaus. Taustalla voi olla myös halu torjua totaalisesti tapahtunut.

Semmonen totaalitorjuja mulla oli tossa vuosia sitten, että nuori äiti, et se ei kerta kaikkiaan, se ei olis halunnu oikein antaa mitään yhteystietojaankaan, ja kyseli mahdollisuutta luovuttaa se lapsi ulkomaille adoptioon, että se yhteys kerta kaikkiaan katoais jonnekin, eikä isyyttä halunnu tosiaan selvityttää.

Sosiaalityöntekijät kertoivat, että toisinaan syntymävanhemmat suostuvat adoptioeuvonnan aikana yhteydenpitoon, mutta tapaamisajan tullessa ajankohtaiseksi syntymävanhemman puhelinnumero tai osoitetiedot ovat saattaneet vaihtua. Osa syntymävanhemmista ei sitoudu adoptioeuvonnan tapaamisiin, jolloin adoption avoimuudesta ja mahdollisesta yhteydenpidosta ei päästä kunnolla keskustelemaan. Sosiaalityöntekijät toivat myös esiin, että syntymävanhemman adoptioeuvonta on ajallisesti lyhyt, jonka vuoksi yhteydenpidon sisäistäminen saattaa osoittautua haastavaksi.

Niin, on se, kun mietin myös tota aikaperspektiiviä, että syntymävanhemman neuvonta on tosiaan aika lyhyt, ja siinä on aikamoinen kriisi päällä, että kuinka paljon siinä nyt pystyy oikeasti pohtimaan edes sitä asiaa, et se on vähän kyseenalaista. Sit kun miettii noita adoptiovanhemmiksi tulevien valmennusta, kun se on vuoden pituinen prosessi kuitenkin.

Adoptiovanhempien puolelta toteutumattomuuteen voivat sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan vaikuttaa esimerkiksi adoption myötä yllättäen nousevat tunteet tai uupumus. Sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa tuli ilmi, että adoptiovanhemmilla on usein taustallaan pitkäaikaista lapsettomuutta, jota käsitellään adoptioeuvonnan aikana. Sosiaalityöntekijät kokivat, että siitä huolimatta lapsettomuuden suru voi nousta pintaan yhteydenpitosopimuksen myötä, ja se voi välittyä esimerkiksi suojelunhaluna lasta kohtaan. Tämä voi näkyä aikaisemmin sovitusta yhteydenpidosta huolimatta muun muassa haluttomuutena lapsen kuvien välittämiseen tai tapaamisista kieltäytymiseen. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan yhteydenpidon aktiivinen rooli jää usein adoptiovanhemmille ja he joutuvat olemaan kannatteleva osapuoli yhteydenpidossa. Sosiaalityöntekijät ovat aistineet, että uuden lapsiperhearjen tapahtumien ohella yhteydenpidon kannattelu saatetaan kokea raskaaksi, jonka vuoksi yhteydenpito myös adoptiovanhempien puolelta voi helposti hiipua.

Se on varmaan adoptioperhekin, et ne kokee semmosissa tapauksissa aika rankkana sen kannattelun, jos he on aina se, jonka täytyy niinkun jotenkin, kun he elää sitä arkea sen lapsen kanssa, ja kaikkee tapahtuu, ja on toimintaa, ja he joutuu sit aina oleen siinä se aktiivinen, joka kysyy, ja jos sieltä ei tuu sitä vastausta tai ei tuu mitään, niin silleen se voi aika helposti hiipua. Et he sit tavallaan väsyä siihen, et kun ei sieltä mitään tuu, niin se on sit aika yksipuolista.

Sosiaalityöntekijät kokivat, että heillä ei ole riittävästi resursseja kannatella avoimuutta ja yhteydenpitoa syntymävanhempien antaman adoptiosuostumuksen ja yhdessä tehdyn yhteydenpitosopimuksen jälkeen. Tämän vuoksi yleistä on, että jo alkanut yhteydenpito perheiden välillä hiipuu.

4.2.2 Eri osapuolten tuen tarpeet avoimessa adoptiossa ja avoimen adoption mahdollistavia tekijöitä

Sosiaalityöntekijät ovat havainneet, että sekä syntymä- että adoptiovanhemmat kaipaivat tukea aiemmin mainittuihin haasteisiin avoimeen adoptioon liittyen. Sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa korostui erityisesti syntymävanhempien tuen tarve. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan osalla syntymävanhemmista olisi kykyä vanhemmuuteen, mutta tämä jää usein hyödyntämättä puutteellisten resurssien vuoksi, kun syntymävanhemmille ei ole tarjolla riittävästi tukea. Syntymävanhempien elämäntilanteiden moninaisuuden vuoksi sosiaalityöntekijöiden on haastavaa tarjota heille räätälöityä tukea adoptiopäätöksen jälkeen. Esimerkiksi yllätyssynnyttäjät tai raiskauksen uhrin voivat tarvita sosiaalityöntekijän tuen lisäksi moniammatillista asian käsittelyä.

Sosiaalityöntekijät toivat esiin myös adoptiovanhempien tuen tarpeita. Adoptiovanhemmat ovat lähtökohtaisesti olleet valmiita tapaamisiin, mutta heistä riippumattomista syistä yhteydenpito on voinut jäädä toteutumatta. Sosiaalityöntekijöiden mukaan sekä adoptoitu lapsi että adoptiovanhemmat voivat kokea pettymystä siitä, että syntymäsuku ei olekaan sitoutunut yhteydenpitoon lupauksista huolimatta.

sinällään nyt on vähän kurja kun tämä on nyt sen verran isompi tämä adoptoitu et nyten x luokalla nii hän sitten oottaa et kun ei oo sitten kuulunu. Pettymys.

Mut joskus sit on myös sitä, et jotkut vanhemmat on pettyneitä siihen, kun se syntymävanhemp ei halua sitä. Kyllä, kun ne hiffaa jotenkin sen jutun, niin ne on pettyneitä sit, et he oikein valmistautuu siihen, että sitten tulee se yhteys ja sitä ei tuukaan. Kyl mulla on semmosia, et ne soittaa, et eiks hän oo vieläkkään ollu yhteydessä, et nyt on menny kymmenen vuotta.

Avoimen adoption ja yhteydenpidon mahdollistava tekijä on sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan asian laaja-alainen käsittely eri osapuolten kanssa sisältäen psyykkisten haasteiden ja tunteiden käsittelyä esimerkiksi adoptioeuvonnasta vastaavan sosiaalityöntekijän toimesta. Ensisijaista on myös, että sekä syntymä- että adoptiovanhemmat ymmärtävät avoimuuden merkityksen lapsen edun ja oikeuksien kautta. Lisäksi sosiaalityöntekijät ovat havainneet, että avoimen adoption mahdollistuminen vaatii eri osapuolilta myönteistä suhtautumista yhteydenpitoon sekä riittävää joustavuutta ja hyväksyvyyttä. Syntymävanhempien puolelta asiaan myönteisesti vaikuttavat lähipiirin tietoisuus lapsesta ja adoptioprosessista. Sosiaalityöntekijän näkökulmasta avoimen adoption mahdollistuminen vaatii tasapuolista tuen osoittamista. Keskusteluissa sosiaalityöntekijät toivat esiin, että toisinaan tuen jakautuminen on riippuvainen osapuolten aktiivisuudesta, jolloin tukea saavat helposti enemmän ne, jotka osaavat sitä aktiivisesti pyytää. Lisäksi sosiaalityöntekijät ovat huomanneet osoittavansa tukea enemmän perheille, joissa syntymävanhemmat ovat nuoria.

4.3 Rakenteet ja kehittäminen

Yleisesti ottaen sosiaalityöntekijät olivat tyytyväisiä siihen, miten organisaatio on tukenut avoimen adoption toteutumista, esimerkiksi erilaisten koulutusten ja uusien työntekijöiden perehdyttämisen myötä. Kehittämistarpeet ilmenivät keskusteluissa muiden teemojen konkreettisten esimerkkien kautta. Sosiaalityöntekijöiden keskustellessa rakenteiden ja kehittämisen teemasta näitä kehittämistarpeita ei noussut esiin yhtä suoranaisesti ilmaistuna. Jaottelemme sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa ilmenneet kehittämistarpeet kolmeen eri kategoriaan: avoimen adoption tukemisen rakenteet, sosiaalityöntekijöiden työn tukemisen ja organisaation sisäisen kehittämisen tarpeet sekä yleiset adoption kehittämistarpeet.

4.3.1 Avoimen adoption tukemisen rakenteet

Yksi adoption eri osapuolten tukemista parantava rakenne olisi adoption jälkeisen seuranta-ajan pidentäminen. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että nykyisessä mallissa seuranta-aika on liian lyhyt, jotta avointa adoptiota sekä yhteydenpitoa voitaisiin seurata ja tukea riittävällä tavalla. Tällä hetkellä sosiaalityöntekijä käy adoptioperheessä lapsen ollessa kuukauden ja puolen vuoden ikäinen sekä pyrkii tavoittamaan syntymävanhempia viimeistään vuoden kuluttua adoptiosuostumuksesta. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että kotimaisen adoption seurannassa voisi ottaa mallia kansainvälisestä adoptiosta, jossa seuranta-aika on huomattavasti pidempi. Pidempi seuranta-aika toisi sosiaalityöntekijälle valmiuksia tukea paremmin adoption eri osapuolia heidän tuen tarpeissaan

ja mahdollistaisi sosiaalityöntekijän tuen laajenemisen myös adoptioeuvonnan ulkopuolelle. Sosiaalityöntekijät kokivat, että tällöin myös rakenteet tukisivat tuen tasapuolista jakautumista kaikille asiakasperheille eikä tukea saisi vain aktiivisimmat tai nuorimmat perheet, kuten tällä hetkellä helposti saattaa käydä.

kyllähän se kotimaisessa adoptioprosessissa on jotenkin tota et se seuranta-aika on aika lyhyt niinku jos ajatellaan et lapsi on tullut perheeseen niin tota käydään yleensä siinä sanotaan noin kk siitä kun ensin on tehty se lapsiesitys ja ollaan siinä keskusteltu yleensä paljon yhteydenpitoasioista ja näin mut sit noin kk kun lapsi on ollut perheessä sitte puolen vuoden korkeintaan vuoden päästä käydään sitten käynnillä. Toki se on mahdollista että niitä on enemmän ja tossa adoptionkehittämistyöryhmässä ollaan mietitty pitäiskö se kotimaan adoptio ikään kuin se seurantavaihe olla vähän pidempi.

Sosiaalityöntekijät kokivat, että heidän tarjoamansa tuen lisäksi sekä syntymä- että adoptiovanhemmille tulisi tarjota ryhmämuotoisen vertaistuen mahdollisuutta entistä useammin. Tällä hetkellä vain adoptiovanhemmille on tarjolla vertaistukea niin adoptioeuvonnan aikana kuin lapsen tultua perheeseen. Syntymävanhemmillä ei ole yhtäläistä mahdollisuutta jakaa kokemuksiaan muiden saman kokeneiden kesken.

4.3.2 Sosiaalityöntekijöiden työn tukemisen ja organisaation sisäisen kehittämiseen tarpeet

Keskusteluissa ilmeni sekä sosiaalityöntekijöiden työn tukemisen että organisaation sisäisen kehittämisen muutostarpeita. Organisaation sisällä sosiaalityöntekijät toivat esiin resurssien lisäämisen avoimen adoption mahdollistamiseksi ja yhteydenpidon tukemiseksi. Nykyisellään sosiaalityöntekijät eivät kykene vastaamaan perheiden yksilöllisiin tuen tarpeisiin. Keskusteluissa sosiaalityöntekijät kuvailivat olevansa ylityöllistettyjä ja melko kiireisiä.

me ollaan aika tiukoilla jo vois jättää tuon aika sanan pois että ollaan tiukilla mejän työtilanteen osalta niin sitten täytyy johonkin vaan raivata aikaa ja hoitaa sit siinä kaiken kiireen keskellä se luovuttajavanhemman neuvonta kuitenkin siihen pitäis pystyä oikeesti kunnolla paneutumaan eikä silleen kiireessä hoitaa.

Sosiaalityöntekijät toivat esiin ehdotuksia, joiden avulla heidän työtään voitaisiin kehittää asiakasystävällisemmäksi ja tehokkaammaksi. Tällä hetkellä työn tukemiseksi ei ole olemassa mitään systemaattista tapaa, joka muistuttaisi sosiaalityöntekijää asiakastapauksiin palaamisesta. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijät toivat esiin, että yhteydenpidon tukeminen on liikaa heidän oman muistinsa varassa. Tähän oman haasteensa tuo myös työntekijöiden vaihtuvuus, sillä työntekijän lähtiessä hänen mukanaan poistuu myös hänen tiedossaan ollut hiljainen tieto. Eheän

kokonaiskuvan säilyttämiseksi sosiaalityöntekijät kokivat laadukkaat kirjaukset merkitykselliseksi, jotta esimerkiksi sujuvan jälkipalvelun tarjoaminen mahdollistuisi.

Sosiaalityöntekijät kertoivat, että heidän tiedossaan ei ole lainkaan tilastointia organisaation sisällä, vaan käytössä on toimistokohtaisia epävirallisia tilastointimenetelmiä. Sosiaalityöntekijöillä ei ole reaaliaikaista tietoa siitä, missä perheissä yhteydenpidosta on sovittu ja millaista se on ollut. Sosiaalityöntekijät kokivat kuormittavaksi organisaation sisällä jatkuvasti muuttuvat käytännöt ja epäselvät yhteiset ohjeistukset esimerkiksi siitä, milloin yhteydenpitosopimus tulee tehdä ja milloin ei.

Kaikkee me sovitaan koko ajan. Siis miljoonaa asiaa. Täppä, täppä sinne ja täppä tänne. Onko nyt kauheen systemaattista tilastointia ni varmaan nyt tästä.. saitte kiinni ettei ehkä ole sellasta kovin niinku systemaattista yhteistä ymmärrystä millaista meidän tilastointi on.

Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että organisaation sisällä on tuotettu kattavasti adoptiotietoa erilaisten hankkeiden myötä. Tästä huolimatta sosiaalityöntekijät kokivat, että saatu tieto on jäänyt käytännön työssä vähäiseksi ja he toivoivat voivansa hyödyntää sitä omassa työssään enemmän. Keskusteluissa tärkeäksi sosiaalityöntekijöille osoittautui jo olemassa olevan kokemustiedon jakaminen työyhteisössä ja koko organisaation adoptioeuvojien kesken. Tämän mahdollistamiseksi sosiaalityöntekijät toivoivat työn ohella aikaa keskustella työssä koetuista tapauksista kollegoiden kanssa.

4.3.3 Yleiset adoption kehittämistarpeet

Sosiaalityöntekijät toivoivat, että adoptiopalvelut kuten adoptioeuvonta olisivat yhtenäisiä järjestökentällä ja kunnissa, jotta palvelut olisivat tasalaatuisia. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan adoptioeuvonta näyttäytyy organisaation sisällä yhtenäiseltä, mutta kunnallisella tasolla melko kirjavalta. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan adoptiotietämys avoimeen adoptioon liittyen on puutteellista kuntien peruspalveluissa, esimerkiksi lastensuojelussa ja perheneuvolassa.

joo tavallaan et mikä sen adoption merkitys niinkun on lapselle ja nuorelle tavallaan sellasta yleistä muistuttelua et on keskusteltu esim perheneuvolan työntekijöiden kanssa joskus kun he päätyy usein peruspalveluihin hakeakseen apua ja tukea et se voi meidän näkökulmasta olla niinkin yksinkertainen asia kuin että taas palautellaan muistiin että mistä asioista on kyse ja senhän takia se epämääräinen ja aika tuskanenkin ahistunut olo koska se tausta on sen adoptoidun lapsen tausta ja siihen voi kuitenkin liittyä niin paljon sellasia kysymyksiä.

Kuten lainauksessa käy ilmi, kunnan työntekijöiden puutteellisten tietojen vuoksi adoptioerheet saattavat hakeutua kunnan peruspalveluihin hakeakseen apua adoptiotaustasta kumpuaviin kysymyksiin. Kunnan palvelut ovat ensisijaisia, mutta adoptoidun lapsen asiakirjoihin tutustuminen ja adoptiosta nousevista asioista keskusteleminen kuuluu adoption järjestäneelle organisaatiolle. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan kunnan työntekijöillä, esimerkiksi perheneuvoloissa, ei ole riittävästi tietoa, jotta he voisivat ohjata perheen näissä tilanteissa oikeaan palveluun. Sosiaalityöntekijät pohtivat voisiko adoption integroida osaksi lastensuojelun tukikeinoja ja näin ollen lisätä kunnan työntekijöiden tietoisuutta adoption tematiikasta.

mietin monesti kuinka paljon on sellaisia pieniä lapsia jotka vois päätyä adoptioon ja päätyy perhehoitoon niinku jotenkin siitä että siellä lastensuojelussa tai missä ikinä asiat ensimmäisenä esiin tuleekaan niin adoptio on vielä niin vieras asia että sitä ei pidetä vaihtoehtona ollenkaan että aatellaan vaan pitkäaikainen perhesijoitus.

Lainauksessa sosiaalityöntekijät keskustelivat mahdollisuudesta ottaa avoin adoptio huomioon tulevaisuudessa yhtenä lastensuojelun tukikeinona nykyisin käytetyn pitkäaikaisen perhesijoituksen rinnalla. Kunnissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden adoptiotietämyksen lisäämiseksi sosiaalityöntekijät ehdottivat adoption mahdollisuuksien käsittelyä jossakin sosiaalityöntekijöitä tavoittavalla isommalla foorumilla, kuten sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian julkaisuissa.

5 Johtopäätökset ja pohdinta

5.1 Keskeisimmät tutkimustulokset

Tässä käytäntötutkimuksessa olemme käsitelleet Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijöiden kokemuksia avoimen adoption toteutumisesta ja tarkastelleet heidän rooliaan adoptoidun lapsen ja syntymäsuvun yhteydenpidon mahdollistumisessa. Tutkimuskysymyksemme avulla halusimme kartoittaa, millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on kotimaan avoimesta adoptiosta, ja kuinka he kokevat voivansa tukea adoption eri osapuolia avoimuuden toteutumisessa.

Käytäntötutkimuksemme osoittaa, että toteutuneita avoimia adoptioita on varsin vähän, vaikka uusi adoptiolaki on tullut voimaan jo vuonna 2012. Avoimen adoption sijaan yleisempi yhteydenpitomuoto on edelleen välitetty yhteydenpito. Sosiaalityöntekijät kokevat, että avoimuus

on adoptioprosessin edellytys ja he tunnistavat, että avoimuus on lapsen edun mukaista. Siitä huolimatta avoimuuden toteuttaminen käytännössä on osoittautunut haasteelliseksi. Yksi suurin tekijä on adoption eri osapuolten riittämätön ja heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa vastaamaton tuki. Etenkin syntymävanhempien käsittelemätön suru ja luopumisen tuska voivat johtaa yhteydenpitoon sitoutumattomuuteen tai sen vaihtoehdon poissulkemiseen. Yksipuolisen aktiivisuuden vuoksi adoptiovanhempien voimavarat kannatella yhteydenpitoa voivat hiljalleen heikentyä. Näiden tekijöiden vuoksi sosiaalityöntekijöillä on kokemusta siitä, että jo alkanut yhteydenpito voi hiipua.

Sosiaalityöntekijät kokevat, etteivät pysty nykyisten resurssien puitteissa riittävästi tukemaan adoption eri osapuolia avoimuuden ja yhteydenpidon mahdollistumiseksi. Adoption eri osapuolet tarvitsevat paljon tukea ja sosiaalityöntekijän aktiivisuutta avoimuuden käsittelyyn, vaikka lopulta sosiaalityöntekijän suuresta roolista huolimatta yhteydenpidon toteutuminen on adoptio- ja syntymävanhempien käsissä. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan adoption eri osapuolten yksilöllisiin tuentarpeisiin kyettäisiin vastaamaan paremmin moniammatillisella yhteistyöllä. Keskustelussa korostui etenkin adoptio- ja syntymävanhempien psykososiaalisen tuen tarve adoption herättämien tunteiden käsittelemiseksi.

Sosiaalityöntekijöillä on kokemusta muutamista toteutuneista avoimista adoptioista. Kokemukset osoittavat, että avoimessa adoptiossa yhteydenpitäjänä on yleistä olla joku muu kuin adoptoidun lapsen syntymävanhempi. Keskusteluissa varsinkin syntymä-äidin äiti mainitaan yhteydenpitäjänä usein. Myös syntymä-äidistä puhutaan yhteydenpitäjänä, toisin kuin syntymäisästä, jota ei mainita aineistossa erikseen ollenkaan. Toteutuneissa avoimissa adoptioissa yhteydenpito on tapahtunut enimmäkseen puhelimitse.

Aineistossa avoimen adoption mahdollistaviksi tekijöiksi osoittautuvat adoptio- ja syntymävanhempien kannalta neljä keskeistä teemaa. Ensimmäinen koskee adoptio- ja syntymävanhempien tunnetyöstöä, joka pitää sisällään adoption luomien tunteiden itsereflektiota ja kykyä tarkastella adoptiota adoptoidun lapsen tunteiden näkökulmasta. Toinen teema sisältää moniammatillisen riittävän tuen edellä mainittujen asioiden työstämiseen. Tämä voisi sisältää terveydenhuollon tuen lisäksi etenkin vertaistuellisia ryhmiä. Kolmantena merkittävänä tekijänä on syntymä- ja adoptiovanhemmat tunnistavat avoimuuden tärkeys lapsen edun ja oikeuksien kannalta. Neljäs onnistuneen avoimen adoption mahdollistava tekijä on sekä syntymä- että adoptiovanhempien myönteinen suhtautuminen yhteydenpitoon. Tätä sosiaalityöntekijät pitävät adoptiovanhempien edellytyksenä adoptioprosessin mahdollistumiseksi. Avoimen adoption

toteutumiseksi sosiaalityöntekijän tulee kyetä tukemaan adoptio- ja syntymävanhempia kaikissa näissä teemoissa.

Sosiaalityöntekijöiden avoimen adoption kehittämiskohteet liittyvät resurssien puutteeseen, toimintamallien vakiinnuttamiseen ja seuranta-ajan pidentämiseen. Sosiaalityöntekijät kokevat, että työn aikaresursseja tulisi lisätä, jotta he voisivat tukea adoption eri osapuolia avoimuuden toteutumisessa adoptio- ja syntymävanhempien aikana. Nykyisin sosiaalityöntekijöillä ei ole myöskään riittävästi aikaa eikä tarvittavia rakenteita pitää yhteyttä adoptio- ja syntymävanhempiin adoptio- ja syntymävanhempien lyhyen seuranta-ajan jälkeen. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijät eivät kykene tarpeeksi seuraamaan, miten avoin adoptio lopulta toteutuu. Etenkin yhteydenpidon kannattelu ja tukeminen adoption jälkeen on vaikeaa, sillä se on usein sosiaalityöntekijöiden muistin varassa. Sosiaalityöntekijän säännöllisen yhteydenpidon mahdollistumiseksi sosiaalityöntekijät toivovat selkeyttä ja yhtenäisyyttä tukevia rakenteellisia muutoksia, joiden avulla avoimen adoption toteutumista voitaisiin seurata nykyistä paremmin. Tähän liittyen sosiaalityöntekijät ottavat myös kantaa, että kotimaisten adoptioiden seuranta-aika tulisi olla tämän hetkistä käytäntöä pidempi.

Yleisesti ottaen sosiaalityöntekijät ovat tyytyväisiä siihen, kuinka avoimuus on asetettu keskiöön kotimaisissa adoptioissa organisaation sisällä. Kokemusten mukaan organisaation tarjoamat koulutukset ja perehdytys tukevat sosiaalityöntekijöiden lähtökohtia avoimuuden sisäistämässä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan adoptio- ja syntymävanhempien tukeminen on tasalaatuista organisaation sisällä. He kuitenkin toivovat voivansa jakaa kokemustietoa avoimesta adoptiosta vielä enemmän yhdessä Pelastakaa Lapset ry:n adoptio- ja syntymävanhempien kanssa esimerkiksi yhteisellä keskustelufoorumilla.

5.2 Käytäntötutkimuksen hyödyntäminen

Tutkimus on toteutettu Helsingin yliopiston sosiaalityön maisteriopintoihin sisältyvällä käytäntötutkimusopintojaksolla. Sosiaalityön käytäntötutkimus on Helsingin yliopiston ja Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan Heikki Waris -instituutin yhdessä kehittämä menetelmä, jolla pyritään sosiaalipalvelujen kehittämiseen ja uuden tiedon tuottamiseen. Tutkimusraportti ja -posterit esitettiin käytäntötutkimusjaksoon kuuluvassa pienryhmäseminaarissa Helsingin yliopistolla. Tutkimusposterit ja -raportti julkaistaan mahdollisesti Soccan verkkosivuilla.

Tutkimusprosessimme aikana olemme käyneet esittelemässä valmistuvaa tutkimusraporttiamme Pelastakaa Lapset ry:n Etelä-Suomen aluetoimiston johtoryhmän kokouksissa yhdessä laajempaa

selvitystä tekevän sosiaalityöntekijän Päivi Partasen kanssa. Valmis käytäntötutkimusraporttimme tullaan jakamaan Pelastakaa Lapset ry:n Etelä-Suomen aluetoimistolle, josta se annetaan tiedoksi muihin organisaation aluetoimistoihin osana laajempaa selvitystä avoimen adoption toteutumisesta ja eri osapuolten tuen tarpeesta. Tutkimusraportti tullaan esittelemään Pelastakaa lapset ry:n adoptioeuvontaa tekeville sosiaalityöntekijöille koko palvelutoiminnan yhteisenä kehittämispäivänä. Lisäksi tutkimus käsitellään organisaation adoptiotoiminnan kehittämissä, jossa on jäsenenä edustaja jokaisesta aluetoimistosta. Tutkimustamme tullaan lisäksi mahdollisesti muutoin hyödyntämään organisaation toiminnassa ja muissa julkaisuissa.

Käytäntötutkimuksemme on ensimmäinen kotimaisesta avoimesta adoptiosta ja sen toteutumisesta adoptioeuvontaa antavien sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta tehty tutkimus. Tutkimuksemme osoitti, että avointen adoptioiden määrä näyttäyty edelleen vähäisenä ja sen toteutuminen koetaan haasteelliseksi. Tästä syystä tutkimuksemme tulokset ovat tarpeellisia ja niissä ilmenneet kehityskohdat tulee ottaa huomioon kotimaisen avoimen adoption vakiinnuttamiseksi nykyistä vahvemmin adoptioprosessiin. Tutkimuksestamme saatu tieto on arvokas organisaation avoimen adoption kehittämiseksi. Avoimen adoption kehittämiseksi tarvitaan myös lisää ajankohtaista kotimaista ja kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta. Hyödyllinen jatkotutkimusaihe olisi muun muassa tutkia tarkemmin resurssien vaikutusta kotimaisten avointen adoptioiden toteutumiseen. Aihetta tulisi tulevaisuudessa tutkia myös avoimen adoption vaikutuksista kotimaassa adoptoitujen lasten näkökulmasta. Tähän mennessä lasten kokemuksia ei ole voitu laajemmin tarkastella heidän nuoresta iästään johtuen, sillä avoimen adoption lakimuutos tuli voimaan vasta vuonna 2012. Edellä mainittujen aiheiden lisäksi olisi mielenkiintoista vertailla, kuinka organisaation tekemän selvityksen kohteena olevien syntymä- ja adoptiovanhempien kokemukset avoimista adoptioista peilautuvat tutkimuksemme tuloksiin. Laajemman kokonaiskuvan saamiseksi näitä teemoja olisi myös tarpeellista tarkastella kuntien adoptiopalveluissa.

Lähteet

Adoptiolaki, Suomen säädöskokoelma § 1, 22, 25, luku 8. (2012).

Adoptioneuvonta. Pelastakaa Lapset. Haettu osoitteesta <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/adoptiot/adoptioneuvonta/>

Berge, J. M., Mendenhall, T. J., Wrobel, G. M., Grotevant, H. D. & McRoy, R. G. (2007). Adolescents' feelings about openness in adoption: implications for adoption agencies. *Child Welfare LXXXV* (6), 1011–1039.

Brodzinsky, D. (2005). Reconceptualizing Openness in Adoption: Implications for Theory, Research and practice. Teoksessa D. Brodzinsky & J. Palacios (toim.), *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice* (s. 145–166). Westport, Connecticut: Praeger Publishers. Ref. Partanen (2014).

Grotevant, H., Perry, Y., McRoy, R. (2005). Openness in Adoption: Outcomes for Adolescents within Their Adoptive Kinship Networks. Teoksessa D. Brodzinsky & J. Palacios (toim.), *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice* (s. 167–186). Westport, Connecticut: Praeger Publishers. Ref. Partanen (2014).

Grotevant, H. D., Wrobel, G. M., Von Korff, L., Skinner, B., Newell, J., Friese, S. & McRoy, R. G. (2007). Many faces of openness in adoption: perspectives of adopted adolescents and their parents. *Adoption Quarterly* 10 (3–4), 79–101.

Hakala, K. (2018). ”Ettei tarttis kehitellä fantasioita” *ADOPTIOVANHEMPIEN KOKEMUKSET AVOIMESTA ADOPTIOSTA*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Hakalehto, S. (2018). *Lapsioikeuden perusteet*. Helsinki: Alma Talent.

Morgan, D. (1988). *Focus groups as qualitative research*. Qualitative Research Method Series 16. Sage, Lontoo. Ref. Valtonen (2009).

Miles & Huberman. (1994). Ref. Tuomi & Sarajärvi (2018).

Partanen, P. (henkilökohtainen tiedonanto 21.1.2020)

Partanen, P. (2014). *Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä*. (Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 25.) Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.

Partanen, P. (2013). Avoin adoptio ja avoimuus adoptiossa. Teoksessa Partanen, P., Pasanen, K., Reinikainen, H. & Tervonen-Arnkil, K (toim.), *AVOIMUUTTA JA YHTEYKSIÄ – KOTIMAINEN ADOPTIO MUUTOKSESSA. Kohtaaminen-kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013* (s. 13–16). Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 22.

Reamer, F. G. & Siegel, D. H. (2007). Ethical Issues in Open Adoption: Implications for Practice. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services* 88 (1), 11–18.

Ruohio, H. (2017). *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut. Perheeseen ja kansaan kuuluminen*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 119, Tiede.

Satka, M., Julkunen, I., Kääriäinen, A., Poikela, R., Yliruka, R. & Muurinen, H. (2016). Johdanto - Käytäntötutkimus tietona ja taitona. Teoksessa M. Satka, I. Julkunen, A. Kääriäinen, R. Poikela, L. Yliruka & H. Muurinen (toim.), *Käytäntötutkimuksen taito*. (s. 8– 30). Helsinki: Heikki Waris-instituutti ja Mathilda Wrede-institutet.

Saurama, E. (2016). Sosiaalityön käytäntötutkimus ja pragmatismi. Teoksessa M. Satka, I. Julkunen, A. Kääriäinen, R. Poikela, L. Yliruka & H. Muurinen (toim.), *Käytäntötutkimuksen taito*. (s. 78– 98). Helsinki: Heikki Waris-instituutti ja Mathilda Wrede-institutet.

Siegel, Deborah H. (2008). Open Adoption and Adolescence. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 366–374. Ref. Partanen (2014).

Tilastokeskus. (2019). Suomen virallinen tilasto (SVT). Adoptiot [verkkojulkaisu].ISSN=1797-7363. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 24.9.2019]. Saantitapa:
http://www.stat.fi/til/adopt/2018/adopt_2018_2019-08-21_tie_001_fi.html

Tuomi & Sarajärvi. (2002). Luku 7.3.2 kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere:

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 30.09.2019 <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki.

Zelege, W. A., Koester, L. S. & Lock, G. (2018). Parents' Understanding of Adopted Children's Ways of Being, Belonging, and Becoming. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 1428–1439.

Valtonen, A. (2009). Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi? Teoksessa (toim.), Ruusuvuori, J. & L. Tiittula. *HAASTATTELU. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 223–241). Osuuskuunta Vastapaino: Tampere.

Wilkinson, S. (1998). Focus group in feminist research: power, interaction and the co-construction of meaning. *Women's Studies International Forum* 21:1, 111–125. Ref. Valtonen (2009).

Wrobel, G. M. & Dillon, K. (2009). Adopted Adolescents: Who and What Are They Curious About? Teoksessa G. M. Wrobel & E. Neil (toim.), *International Advances in Adoption Research for Practice* (s. 217–244). Chichester: Wiley-Blackwell.

Liitteet

Liite 1. Fokusryhmäkeskustelun runko teemoittain

1. Avoimen adoption toteutuminen:

Millaisia kokemuksia avoimen adoption toteutumisesta? Minkälaisia työvaiheita siihen liittyy?

2. Sosiaalityöntekijän rooli:

Miten koette oman roolinne sosiaalityöntekijänä avoimessa adoptiossa?

3. Avoimen adoption mahdollistavat rakenteet ja kehittäminen:

Mitkä ovat nykyiset rakenteet ja onko niissä jotain mitä pitäisi muuttaa/kehittää?

4. Heränneitä kysymyksiä?

Liite 2. Tutkimuksen infokirje ja fokusryhmäkeskusteluun osallistuvilta pyydetty kirjallinen suostumus

Tutkimuksen nimi: Sosiaalityöntekijä kotimaan avoimen adoption mahdollistajana – Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijöiden kokemuksia

Tutkimuksen tekijä: Vilma Ristanen ja Jenna Huovinen

Kuvaus tutkimuksesta

Käytäntötutkimuksemme käsittelee Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotimaan avoimen adoption toteutumisesta ja heidän rooliaan yhteydenpidossa adoptiolapsen ja syntymäsuvun välillä. Tutkimus toteutetaan Helsingin yliopiston sosiaalityön maisteriohjelmaan kuuluvalla käytäntötutkimus-opintojaksolla. Käytäntötutkimus on osa Pelastakaa Lapset ry:ssä 1.8.2019 alkanutta puolen vuoden selvitystä avoimen adoption toteutumisesta ja tuen tarpeesta eri osapuolten näkökulmasta.

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda näkyväksi se, millaisia rakenteita tällä hetkellä on yhteydenpidon tukemiseksi ja kuinka yhteydenpidon mahdollistamista voisi edelleen kehittää sosiaalityöntekijöiden käytännön kokemusten pohjalta, jotta adoptioneuvonta antaisi sekä adoptio- että syntymävanhemmille valmiudet käsitellä avoimuutta adoptioprosessissa sekä näin ollen vahvistaa adoptoitujen identiteetin kehitystä.

Tutkimusaineiston keruu toteutetaan fokusryhmäkeskusteluilla Pelastakaa Lapset ry:n aluetoimistoilla 4.11., 11.11. ja 18.11. Keskustelut nauhoitetaan ja säilytetään sekä tuhoataan asianmukaisesti opintojakson päätyttyä. Anonymisoimme sekä keskusteluun osallistujat että haastatteluaineiston. Tutkimusraportissa myös aluetoimistot anonymisoidaan, mutta tietoja käytetään mahdollisesti järjestön sisäisiin kehittämistarpeisiin.

Valmis käytäntötutkimusraporttimme tullaan jakamaan Pelastakaa Lapset ry:n Helsingin aluetoimistolle, josta se annetaan tiedoksi muihin järjestön aluetoimistoihin osana edellä mainittua suurempaa selvitystä. Tutkimusraportti tullaan esittämään myös Helsingin yliopiston käytäntötutkimusjaksoon kuuluvassa seminaarissa. Lisäksi tutkimusposterit ja mahdollisesti myös tutkimusraportti julkaistaan Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan verkkosivuilla.

Kirjallinen suostumus

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja antamani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa minun työsuhteeseen.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys
